

Rasputin jako šamanská osobnost

Rasputin as a Shaman Personality

prof. RNDr. STANISLAV KOMÁREK, Dr.

Katedra filosofie a dějin přírodních věd, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova
Albertov 6, 128 43 Praha 2; e-mail: stanislav.komarek@natur.cuni.cz

ABSTRAKT:

Na základě memoárů Rasputinova sekretáře Árona Simanoviče jsou rekonstruovány některé „šamanské“ rysy osobnosti známého dvorského činitele pozdního carského Ruska Grigorije Jefimoviče Rasputina.

Literatura, která zpracovává ruského vizionáře a spo-lustruje carského osudu Grigorije Jefimoviče Rasputina (1871–1916), je neobyčejně bohatá a rozporuplná, téma samo je nejen strhující. Po více než století od jeho smrti a po vyprchání dobových politických nálad je i psychologicky nesmírně zajímavá.

Náhoda mi přivedla do rukou válečné vydání vzpomínek Rasputinova sekretáře Árona Samuiloviče Simanoviče (1872–1944), vydané tehdy pod poněkud zvukomalebným německým názvem *Der Zar, der Zauberer und die Juden* (1943), originál vyšel rusky v Rize roku 1928 pod názvem *Rasputin i jevreji*. Za protektorátu vyšla i v česky, toto vydání, představující jen překlad německé verze, jsem ale v ruce neměl. Kniha nese jasné stopy divokého propagandistického využití v nacistickém režimu s podrobnými komentáři protestantského teologa a psychologa náboženství Wernera Gruehna (1887–1961), pobaltského Němce a zavlitého nacisty, který po válce nesměl dále přednášet na vysoké škole. Na knize by se dala velmi dobře studovat extrémní ideologická zášť proti lidem jiné etnicity či věrovyznání – problém sice dnes není tak vyhocený jako v nacistické éře, ale celosvětově porůznu vystrkuje růžky stále. Je poučné zejména vidět, jak Gruehn vykládá stejnou činnost na obou stranách naprosto různě – zatímco Němec se v bohoslužbě zcela niterně propojuje s Božstvím a participuje na něm, Žid jen mechanicky odříkává tradiční rituál s pověřčnou snahou zajistit si materiální převahu (dnes bývá takto zvykem smýšlet o zvířatech – bohr jen instinktivně vrší dřeva na stavbu své hráze, zatímco lidský zedník uvědoměle na základě svého rozumu klade cihly do řad). Jinou interpretační potíž měl Gruehn s Rusy (uměl dobře rusky a byl odborníkem na pravoslavnou církev): na jedné straně jim připisoval „praindogermánskou“ původnost a prostotu, tedy cosi pro nacisty žádoucího, na druhé straně „primitivní pověřčnost a korupční zdegenerovanost“, typickou pro tehdejšího úhlavního válečného nepřítele. V tomto článku bych se však chtěl věnovat zejména psychologickým aspektům „fenoménu Rasputin“, v knize plasticky a zřejmě velmi věrně vylíčeným.

ABSTRACT:

On the base of the memoirs of his secretary Aron Simanovich are reconstructed some „shamanic“ personality features of the late tsarist russian court agent Grigori Yefimovich Rasputin.

Je s podivem, že tak pozoruhodný muž jako Simanovič nemá (na rozdíl třeba od Rasputinovy dcery Marji) vůbec wikipedické stránky v žádném západním jazyce, ač jeho kniha vyšla i ve dvou německých a rovněž španělské, francouzské a anglické jazykové mutaci (poslední v roce 2013). Ruské wikipedické stránky má, ale pouze rudimentární a značně odsuzující pro nelichotivé líčení carského dvora (Nikolaj II. byl možná subjektivně hodný člověk a zcela určitě mučedník bolševického násilí, státník zásadnějšího formátu ovšem ne a za svůj zánik vděčí carská moc do značné míry právě jemu). Simanovičova pozice byla v silně antisemitském carském Rusku velice ojedinělá a prominentní: byl dvorním klenotníkem carské rodiny a jejího širšího okolí a v některých otázkách, zejména finančně obchodních, snad i jejím důvěrníkem (nelze se nepousmát při jeho líčení carevny, která byla převelice šetrná a ráda kupovala různé produkty pod cenou a na splátky). Dodejme, že Židé byli tehdy v Rusku vystaveni ne nějaké subtilní šikaně, ale tvrdé diskriminaci na podkladě zákonných předpisů a pogromy nejbrutálnějšího typu patřily k běžným jevům. Není vcelku divu, že se Simanovič podle svých možností snažil postavení svých souvěrců rozmanitými intervencemi zlepšit, pokud to jen šlo. Osobní intervence dvorských oblíbenců a také neobyčejná korupce patřily k zcela nedílným součástem tehdejší politické každodennosti a kniha je líčí tak plasticky, až čtenáře místy jímá závrať. Simanovič byl možná v některých rysech dobrodruh a drsný podnikatel bez skrupulí (ve dvorských kruzích tehdejší doby jich neměl příliš mnoho nikdo), na každý pád však byl bystrým pozorovatelem a jeho líčení tvoří velezajímavý dokument o povaze doby i Rasputina samotného, jehož znal asi tak dobře, jako nikdo druhý – byl zhruba deset let jeho osobním sekretářem a pověřencem pro správu finančních věcí.

Svého „šéfa“ Simanovič ctil a svým způsobem i miloval, byť si byl dobře vědom jeho povahových zvláštností (není tak úplně jasné, kdo komu vlastně šéfoval, v některých popisovaných situacích Simanovič Rasputina i dosti drsně „seřval“ – jednalo se spíše o jakousi symbiózu). Na knihu nelze klást požadavky přísného historického

KLÍČOVÁ SLOVA:

Rasputin, Simanovič, memoáry, osobnost, šamanismus

KEYWORDS:

Rasputin, Simanovich, memoirs, personality, shamanism

dokumentu a v popisech četných politických pletích se pestře prolíná vlastní pozorování s kletvami odposlechnutými ve dvorském prostředí. Pokud by byla pravdivá jen polovina líčených intrik, korupčních afér a služeb i protislužeb (a to nepochybně je), jest se spíše co divit, že říše vydržela tak dlouho. Na knize je jistě trochu patrná i autorova autostylizace, ale neprovází tento aspekt veškerou memoárovou literaturu? Jen pár dalších údajů ze Simanovičova života: narodil se a vyrostl v Kyjevě, kde se i prvně, byť jen letmo, s Rasputinem setkal. Po Rasputinově zavraždění měl ještě nějakou dobu vliv u dvora (můžeme-li věřit jeho líčení, pomocí lístků se jmény zanechanými Rasputinem ještě pomáhal etablovat Golicynovu vládní garnituru), po svržení carismu byl za prozatímní vlády vyslýchán a vězněn, jen s obětováním většiny majetku a klenotů se mu podařilo nakonec vyvážnout, ještě nějakou dobu bloudil po občanskou válkou zmítaném Rusku. Posléze uprchl do Německa, poté pobýval krátce v Americe, a nakonec ve Francii, kde byl po jejím obsazení nacisty internován, deportován do Auschwitzu a zavražděn. Rozhodně je třeba odmítnout Gruhenovy domněnky o tom, že byl „pologramotný“ – možná neměl vyšší formální vzdělání, ale jeho postavení dvorního dodavatele i Rasputinova sekretáře něco podobného zcela vylučovalo.

Mnohem známější postavou je Rasputin sám: narodil se v roce 1871 ve vsi Pokrovskoje na břehu řeky Tury na západní Sibiři, nejbližším větším městem zde byl Tobolsk. Vlastně se příjmením jmenoval Novych, jméno Rasputin byla spíše rodinná přezdívka ve smyslu „zpuštělák“, „zpiřar“. Vedl rolnické hospodářství a věnoval se i povoznictví, měl manželku Praskovju a několik dětí, rodina ani podnikání jej však neudržely na místě. Od dětství se zajímal o náboženství a mystiku a nebyl náhlých kontaktů s carskou rodinou, skončil by asi jako lokální heretik, náboženský hloubal a extatik (jako chlapec prý uhořel, kdo ukradl jednomu chudému mužikovi jediného koně, což velmi zlepšilo jeho reputaci). Několik měsíců pobýval v roce 1898 jako laik v pravoslavném klášteře ve Verchoturji, kde diskutoval s mnichy a popy zčásti sektářských směrů, kteří tam byli vlastně z trestu (mnichem Rasputin nikdy nabyt, ač se to často uvádí). Mnoho cestoval či se spíše jako poutník pěšky toulal po celé Rusi, navštěvoval známé kláštery a přišel do blízkého kontaktu se všemi vrstvami a národy tehdejší neobyčejně pestré říše, dvakrát doputoval i do Jeruzaléma. V náboženských otázkách prý se navzdory své negramotnosti jen z odposlechnutých fragmentů dobře oriento-

val a byl schopen údajně diskutovat i s teologem z profese.

Školu vůbec nenavštěvoval a mluvil pouze rusky, a to samozřejmě ne spisovně, ale svým rodným sibiřským dialektem (jakž-takž psát se naučil až za své petrohradské kariéry), cizí jazyky neznal žádné a jiné země, než výše řečeno, nikdy nespatriil. Nicméně to byl člověk zcela neobyčejné inteligence, v níž se proplétala selská mazanost s obrovskou znalostí lidí a sociální zdatností takového stupně, jaká se vidí jednou za sto let. Verzí o tom, jak se dostal k carskému dvoru, je několik, Simanovič uvádí, že jej na náboženské pouti v Kyjevě potkaly arcikněžny Anastazija a Milica, dcery černohorského knížete Nikolaj I. (pravoslavných panovnických dvorů a tudíž i potenciálních nevěst pro příslušníky carské rodiny bylo velmi málo), cestující v přestrojení. Rasputin je svým vystupováním zcela nadchl a když prohlásil, že by uměl vyléčit i hemofilická krvácení následníka trůnu Alexeje (jeho nemoc byla zatím bedlivě tajena), rozhodly se jej pozvat do Petrohradu. Tam se s ním Simanovič sešel v salonech kněžny Orbeliani a vlivné dvorní dámy Anny Vyrubovy (ta pak dlouho žila ve Finsku a zanechala rovněž memoáry) a stal se na deset let jeho tajemníkem a souputníkem.

Simanovič velmi plasticky popisuje Rasputinovu osobnost a zvyky tak, jak je z bezprostřední blízkosti znal. Oboje bylo mírně řečeno nevšední. Všechny prameny popisují (a některé dobové fotografie do značné míry i zobrazují) fascinující, doslova uhrančivý, upřený a poněkud nepřítomný pohled jeho šedých očí a rovněž jeho neobyčejný, strhující, hluboký a zároveň uklidňující hlas, kterým si podmaňoval své okolí. Simanovič líčí, že údajně silou své osobnosti zabránil dvěma pokusům o atentát, v jednom případě atentátníci odhodili zbraň a začali jej prosit o odpuštění, v druhém prý vrah, dokonce Rasputinův potenciální zeť, obrátil zbraň proti sobě a postřelil se. I Rasputinova řeč prý byla zvláštní, vyjadřoval se často v krátkých, přerývaných, tajuplně znějících větách, některá slova postrádala obvyklý význam a působila spíš jako zaklínadlo či zvukový ornament. Některé jeho rysy a počiny lze označit jako dětské v obou smyslu slova, od přímosti i myšlenkové neotřetlosti až k podivným magickým laboracím, například s vínem (chtěl-li svůj osud s někým proplést, nechával jej pít ze své sklenice, a naopak a pak zbytky promíchal a dal dané osobě vypít, jak Simanovič opakovaně poznamenává).

Zejména intenzivně působil Rasputin na ženy, které fascinoval a v mnoha případech

i nekontrolovaně sexuálně přitahoval. Fascinoval ale i mnoho mužů, byť mezi jeho nepřátele (Rasputin nenechával lhotejným nikoho) výrazně převládali – nepřítelkyně ženského pohlaví téměř neměl. Okolnost, že Rasputin byl i vyhlášený nemrava, nikterak nebyla na škodu jeho prestiži bytosti rozmlouvající se zásvětem – archaická mysl celou věc takto vidí od pradávna, starořecké hagios znamenalo „svatý“ i „ohavný“ zároveň. Pokud světec moderního západního typu nekouří, nepije, nepuljuje atd., jen zřídka bývá význačný i něčím jiným (báseň Skácel výstižně píše, že zmizí-li všichni jeho čerti, opustí jej i všichni andělé). Zcela podle tradice šamanů archaických kultur (nezapomínejme ani na šamanismus sibiřský, byť rozšířený jen u neruských etnik) se Rasputin uváděl, zejména řešil-li nějaký problém či se viděl nucen odrážet nějakou záštiplnou ataku, do stavu vytržení, ne ovšem mnoho-můrkovým či ayahuaskovým odvarem, ale obrovskými množstvím alkoholu. Oproti běžně rozšířeným představám nepil vůbec vodku, ale pouze víno, zejména madeirské a portské. Většinou během spánku v noci pak docházel k náhledu, jak celou krizi vyřešit, a působil pak prý ráno jako vyměněný. V době, kdy už uměl trochu psát, si při takovýchto příležitostech dával pod polštář lístek se zaznamenaným přáním, v dřívějších dobách prý svá přání vyřezal do dřevěné hole a tu rovněž kladl pod polštář. Údajně dokázal správně předpovědět řadu budoucích událostí, například zavraždění premiéra Stolypina v Kyjevě (správně ošetřené nevědomí je pro každého, nejen pro dvorské vizionáře, lepší než příslovecný poplužní dvůr a umožňuje z různých podvědomě zachycených náznaků anticipovat věci, které jiným zcela ujdou).

Neméně fascinující byly Rasputinovy schopnosti psychosomaticky léčit (někdy používal i různé byliny). Neomezenou důvěru cara i carevny si získal zejména tím, že se mu vždy povedlo podstatně zlepšit stav careviče Alexeje, který často z drobných ranek či z nosu hrozil vykrvácet a hysterická nálada celého dvora kolem něj mu jistě nepřidávala. Rasputin jej vždy bez problémů uklidnil a krvácivá ataka přešla (to se stalo poprvé v roce 1905) – v pozdějších dobách k tomuto účelu stačil i telefonický rozhovor, ba i telegram, který careviči přečetli. Radikální vyléčení zděděné hemofilie se mu samozřejmě nepodařilo, byl ale neskonale úspěšnější než v této věci zcela bezmocná medicína jeho doby. Rovněž uměl sugestivně potlačovat carův sklon k nadměrné konzumaci alkoholu, úspěch však prý trval jen dva až tři týdny a pak se celá procedura musela opakovat – car

údajně vždy smlouval, aby „suchá“ perioda byla co možná krátká. Simanoviče samotného podobně zcela vyléčil z jeho gamblerství (Simanovič vlastnil několik kasin a jednalo se u něj o cosi jako chorobu z povolání, asi jako když začne šenkýř pít), problém prý se však vrátil ihned, jak byl Rasputin zabit. I Simanovičova syna údajně vyléčil z jakéhosi ochrnutí spojeného s třesem končetin. Simanovič sám o Rasputinových mimořádných schopnostech neměl ani stín pochyb, byť věděl, kde mají své hranice. Stopu pochybností o vlastních schopnostech i vlastním vyšším poslání neměl ani Rasputin sám, je otázka, zda v jeho případech vůbec mluvit o „podvodníkovi“ – tím je v typickém případě ten, kdo vědomě a záměrně podvádí jiné. Rasputin spíše bezohledně mocensky i jinak kořistil ze svého společenského úspěchu (domníval se, že carské rodině, které si převelice vážil, skutečně věrně slouží) a viděl v tom „příjemný vedlejší účinek“ svého poslání.

Mnoho papíru bylo popsáno o jeho zcela neobyčejném sexuálním apetitu i výkonnosti a rovněž Simanovič celou věc líčí značně podrobně. Sexuální pletky s Rasputinem patřily takřkajíc k dobovému koloritu dam vyšší petrohradské společnosti a Rasputin se za vstřícnost tohoto typu odvděčoval tím, že díky svým konexím přímo v carské rodině dosazoval jejich manžely, bratry a v některých případech i syny na prominentní místa. Tato jeho „štedrost“ spojená s naprostou nekompetencí pro výběr kandidátů, o jejichž schopnostech a také povinnostech na novém služebním postu neměl ani mlhavé představy, představovala jeho nejzhorbnější vliv na chod carského státu, který těmito počiny téměř paralyzoval. Později bylo velmi obtížné rozlišit, které z dam přivádí extatické nadšení nad vizionářem a které touha po protekci pro své blízké – důvody se často proplétaly. Při příliš veliké ochetě prý Rasputin některé ze svých ctitelek odmítal a s moralizujícím napomenutím je poslal domů, nejvíc naopak toužil po těch, které musel pracně „dobývat“. Vysokým aristokratkám někdy celou věc prezentoval tak, že oddání se prostému mužiku je „naučí pokoře“ (urážení aristokratů, kteří k němu s rozmanitými žádostmi houfně proudili, a dávání ostentativní přednosti osobám „z lidu“ pro raketově úspěšného venkovana představovalo značné a často realizované potěšení).

Svou mužickou image si Rasputin bedlivě pěstoval, byť zřejmě nebyl tak zpocený a umouněný, jak se někdy líčí (když se dámy z vysokých kruhů třely o jeho holínky a líbaly je, někdy prý je natíral schválně asfaltem). Ostentativně si zachovával všechny manýry

venkovana, například jedl rukama, ač třeba telefonu, tehdy vrcholné technické novinky, užíval rád a hojně (carským manželům každé ráno v deset hodin pravidelně volával, osobní návštěvy v dosti vzdáleném Carském Sele si rezervoval jen pro naléhavější záležitosti). Stal se ovšem v jistých aspektech mužikem „salonním“, se safiánovými holínkami, hedvábnou rubaškou a bobřím kožichem a čapkou. Na rozdíl od pečlivě učesané a naolejované „pěšinky“ na hlavě, jíž si zakrýval i jakousi podkožní bouli, mu divoce rozježený vous zůstal až do konce kariéry. Rasputin údajně vůbec nejedl maso z teplokrevných zvířat ani cukroví a koláče, jen ryby, různé varianty ruského chleba a s obzvláštní chutí brambory a ovoce. Krom opilosti „rituální“ také velmi často vyrážel na divoké tahy po nočních podnicích a jeho fyzická kondice a odolnost, stejně jako vášnivost, s jakou tančil, současníky zcela fascinovala a šokovala. Odolnost projevoval na všech rovinách: po atentátu pomatené útočnice Gusevy, která mu, snad z návodu jeho církevních nepřátel, vedených mnichem Iliodorem, probodla a nařízla přesně den po sarajevského atentátu v jeho rodné sibiřské vísce břicho (právě přebíral telegram o této události), se zcela nečekaně brzy vzpamatoval, poté co přežil desetihodinový transport na selském vozíku do tyumenské nemocnice a následnou operaci. I před posledním, literárně často zpracovávaným a konečně úspěšným atentátem, který organizoval kníže Felix Jusupov a jeho přátelé, spořádal údajně několik gramů cyankáli ve víně bez větších následků (tento detail Simanovič nezmiňuje) a poté, co byl zastřelen mnoha ranami z revolveru, se ještě vzpamatoval a pokoušel se prchnout (podle Simanoviče dokonce ještě podruhé oživil po vsunutí pod led na Něvě, ještě se vyškřábal ven, ale poté zmrzl).

Rasputin, ač původem čistokrevný Rus a rozhodně svým krajanům přátelsky nakloněný, měl velkou slabost pro příslušníky téměř všech menšin carské říše: pro Židy, ruské Němce, Gruzíny, Armény, Cikány i další a dělal leccos pro jejich podporu. Zejména ruských Židů, jejichž postavení bylo nejprekérnější, se často u cara zastával, někdy i na Simanovičův podnět. Prosadit jejich zrovnoprávnění se mu ale přes značnou námahu nepodařilo, podobně, jako zabránit vstupu Ruska do první světové války. Zcela správně tušil, že tento nešťastný krok povede k pádu carské moci (také jeho pádu vlastního) a následnému eskalování nejrůznějších běd. Údajně jen ta okolnost, že byl v kritické době po sibiřském atentátu v nemocnici, zcela neschopný transportu, a jím odeslané telegramy neměly na cara zda-

leka takový vliv jako osobní audience, způsobila, že Rusko bylo do války zataženo (je fascinující, že oba atentáty, pro rozpoutání války zřejmě klíčové, proběhly téměř současně). Potom se alespoň snažil pohnout cara k separátnímu míru s ústředními mocnostmi, takže byl považován mnohými za německého agenta, zřejmě nedůvodně. Rasputin nebyl samozřejmě žádný demokrat nového typu, ale snil o velké rolnické říši pod carským vedením a Stolypinovy reformy se mu zdály oním prvním opatřením. Proto jej velmi mrzelo, že car přes jeho varování Stolypina, který mu nebyl po chuti, zřejmě obětoval – Rasputin, jak už poznamenáno, nějak tušil blížící se atentát i následující protizhidovalský pogrom v Kyjevě (atentátník Bogrov byl mladý židovský revolucionář, zároveň ale i agent carské policie a byl podezřele brzy oběšen – celá věc je podnes velmi nejasná).

Čím Rasputin cara a jeho ženu tak fascinoval? Nejen svými psychosomatickými léčivými účinky, ale také přirozenou vitalitou a životní opravdovostí, čímsi, co se v jejich okolí téměř nevyskytovalo. Měli ho za „jediného upřímného člověka“ ve svém okolí a konzultovali jej o radu ve všech osobních i státních záležitostech. Tyto rady Rasputin ochotně udílel, často i ve věcech, o nichž neměl ani stín ponětí – tam, kde si vůbec nevěděl rady, někdy krátce konzultoval Simanoviče. Nejen carovi, ale i různým jiným suplikantům velmi ochotně plnil všechna jejich přání, což mu kontakt se samotným zdrojem moci velmi ulehčoval (každý den po poledni udílel hromadné audience a jeho dům, vedený jeho neteřemi a dcerami, se po většinu dne hemžil obdivovateli a zejména obdivovatelkami). Pociť moci a autority mu byl nad majetek – ač dostával velké peněžní i věcné dary, vbrzku je rozdal či prohýřil, hromadění peněz, s nimiž neuměl příliš zacházet, nepatřilo do jeho priorit. Jeho úspěch v tom, jak manipuloval s celým carským dvorem i státním aparátem, mu posléze zjednával početné nepřátele, zčásti ze závidivosti, zčásti z upřímné snahy zbavit Rus temné šamanské postavy neprůhledně míchající úděly jiných i říše jako celku. Závislost carské rodiny na Rasputinovi se podobala vztahu jiných k tvrdým drogám – heroin je jejich největší a v zásadě jednou životní radostí i tím, co pod nimi podřezává větev (nejrůznější kolísání carské přízně i Rasputinův boj s církevní hierarchií v pozdějších letech líčí Simanovič jen letmo).

Pozoruhodný byl i Rasputinův testament, který nechal sepsat krátce před svým zavražděním (Rasputin o svých nepřátelích a jejich záměrech dobře věděl, ale mnoho si z nich ne-

dělal, klidně šel i do zjevného nebezpečí, neschopný opustit místo svého pohádkového vzestupu). V testamentu carovi prorokuje, že zabijí-li ho rolníci, bude car i jeho potomci ještě dlouho a poklidně vládnout, zabijí-li jej však carovi příbuzní a aristokrati, dynastie se zhroutlí, carská rodina do dvou let zahyne a do pětadvaceti let bude po ruské šlechtě veta. Nastala druhá alternativa. Rasputin též cara i carevnu často zval na návštěvu k sobě domů do Pokrovského, ti to sice vágně příslibovali, ale nikdy neučinili v tomto směru jakýkoli krok. Když pak byli vezeni v roce 1917 do vyhnanství na Sibiř, vedla cesta z Tobolska do Jekatěrinburku právě přes Pokrovskoje a kolem Rasputinova domu. Hlídka, která tam byla

nucena z jakéhosi jiného důvodu zastavit, však carské rodině nedovolila setkat se s jeho příbuznými.

V době jeho petrohradského pobytu s ním žily v městě dcery Marja (vlastně Matrjona) a Varja (Varvara), naopak jeho žena, syn Dimitrij a starý otec žili dále na Sibiři a jen občas ho navštěvovali (i Rasputin sám jezdil každé léto alespoň krátce do rodné vsi). Jeho žena Praskovja prý snášela jeho neustálé milostné avantýry s naprostým klidem a slovy: „Však má dost pro nás pro všechny!“ Marja (1898–1977), Rasputinovi povahou údajně nejpodobnější, po dvou krátkých manželstvích zdárně opustila Rusko, vedla pak dobrodružný život s cirkusem a vydala několik knih, v nichž svého

otce bezvýhradně hájila. I Varja dostala údajně v roce 1923 povolení vystěhovat se z Ruska, ale snad proto, že se pokoušela vyvézt zápisky o posledních měsících carské rodiny v Jekatěrinburku, byla popravena či zahynula ve vězení. Sto let je jistě dlouhá doba a věčná fakta jsou dnes nezřetelnější než kdy předtím, ale fenomén Rasputin, svého času charakterizovaný pro svou rozporuplnost a pojmovou neuchopitelnost našimi prostředky jako „svatý čert“, nepřestává, aspoň z psychologického hlediska, fascinovat podnes. Simanovičova kniha by si pak zasloužila jako zajímavé dobové svědectví nový český překlad s historickým komentářem, který by ji dnešnímu čtenáři přiblížil.

LITERATURA

Simanowitsch, A. (1943). *Der Zar, der Zauberer und die Juden: Memoiren des Geheimsekretärs Grigorij Rasputins*. Berlin: Nibelungen.